

Maráz, Karel

Nástin vývoje sfragistiky římských králů a císařů

In: Maráz, Karel. *Sfragistika : studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 68-69

ISBN 978-80-210-7143-8; ISBN 978-80-210-7146-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131290>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NÁSTIN VÝVOJE SFRAGISTIKY ŘÍMSKÝCH KRÁLŮ A CÍSAŘŮ

Jestliže jsme věnovali alespoň základní zmínku typologii a vývoji papežského pečetnictví, bude nezbytné se v tom nejnútnejším penzu zmínit rovněž o pečetích římských králů a císařů, neboť i s nimi se v českých archivech lze setkat poměrně hojně. Naopak o pečetích dalších zeměpánů nemá na tomto místě smysl pojednávat, zde by bylo potřeba, aby zájemce o ně sáhnul po statích a pojednáních z příslušné cizí sfragistiky. Takových pečetí v našich archivech není tolik.

Pro tuto kapitolu je stále ještě v platnosti základní pětidílný atlas Posseho o pečetích německých (roz. římských) králů a císařů. Celé období je systematicky dělitelné podle vývoje pečetního obrazu velkých pečetí na čtyři velké časové úseky.

První období zahrnuje Karlovce a končí rokem 831. Typické pro ně jsou jednak portrétní pečeti, zobrazující panovníka s dlouhými vlasy, jednak pravé starověké gemy. Ty však byly již doplněny také dobovými napodobeninami. V pečetním poli gem je zachycen portrét antického císaře, opis žádá o jeho božskou ochranu, od Ludvíka Němce se jméno panovníka vyskytuje v nominativu.

Druhé období (831–996) zachovalo v užívání gemy s portrétními panovníkovými pečetěmi. Antická symbolika vavřínového věnce je zde postupně nahrazována symbolikou středověkou. Vavřínový věnec se postupně mění v korunu, přibývají také kopí či žezlo a říšské jablko. Hlava panovníka se z profilu otáčí en face (od roku 962), opis je ryt do horního půlkruhu a obsahuje jméno a titul majitele, doplněný v některých případech devoční formulí. V roce 996 se Ota III. nechal zobrazit v pečetním poli stojící, avšak po roce tento typář opustil.

Třetí období (997–1555) přináší z hlediska typu pečetního obrazu majestátní pečeti, tedy panovníka sedícího na trůnu s insigniemi. Od Karla IV. se objevuje po bocích trůnu heraldická složka, u pečeti Jindřicha VII. se odlišuje císařská pečeť od královské; na císařské sedí panovník na trůnu, tvořeném zvířaty (orel, orlice, lev). Uvedený rozdíl mizí od vlády Fridricha III. – pečeť nyní přináší portrét panovníka v majestátu pod baldachýnem, jež zdobí erby. Na konci třetího období za Maxmiliána I. a Karla V. dochází již k první předzvěsti změny a tedy následujícího období. To když Maxmilián místo majestátního typu pečeti použil pečeti erbovní. Karel V. se jako poslední k majestátní pečeti vrátil.

Ve čtvrtém období (1555–1804) se vyskytuje erbovní pečeť, s níž přišel jako první Ferdinand I. Habsburský. Čtvrtá etapa končí zničením Svaté říše římské císařem Napoleonem Bonapartem.

Již do doby Karlovců se pod vlivem Byzance rozšířilo rovněž pečetění bulami, a to olovenými i zlatými. Jejich náměty pečetního obrazu jsou dosti variabilní, typické je nicméně zobrazení panovníka sedícího na trůnu s insigniemi na aversu a ideální Řím na reversu pečetí.

Vznik rubní pečetí lze v podstatě datovat do třetího období, navzdory tomu, že jako vůbec první římský král ji užil Rudolf I. Habsburský. Od Ludvíka Bavora se na rubu velké majestátní pečetí ustálila rubní pečeť erbovní s biblickou sentencí v opise a orlicí v pečetním poli. Zikmund Lucemburský rub své velké císařské pečetí zvětšil tak, že se velikostně vyrovnala pečetí lícni a tím vznikla pečeť mincovní. V pečetním poli se nyní objevuje dvouhlavý říšský orel. Existence rubní pečetí končí vládou Karla V.

Sekret prvně použil Rudolf I. Habsburský. Postupně však z funkce osobní pečetí i u římských císařů a králů přešel do rukou kancelářského personálu, jež jej využil na zpečetění méně významných písemností, jaké představují např. missivy. V pečetním poli se objevuje orlice, od Zikmunda Lucemburského též orel na císařských sekretech, jež nesly rodový erb majitele typáře či zemský znak.

Prvního signetu použil zřejmě Ota IV., vládnoucí na přelomu 12. a 13. století; v pečetním poli se objevila jeho korunovaná hlava. Počínaje vládou Ferdinanda I. nesou signety rovněž heraldickou výzdobu.

Svým způsobem ovlivnila pečeť římských králů a císařů jakožto nejvyšších světských autorit i některé pečetí vládců dalších zemí.

Zmínit ještě musíme skutečnost, že někteří s římských králů a císařů používali pro některé země zvláštních pečetí. Takový trend můžeme postihnout od Karla IV., jenž disponoval zvláštními pečetěmi pro Slezsko a Horní Falc. Zikmund užíval jiné pečetí pro Uhry a Friedrich III. pro rakouské země.

Pečetěmi disponovaly i říšské úřady, jako např. dvorský soud, říšský komorní soud, říšský vikariát či kolegium kurfiřtů; že zde převažuje říšská symbolika, asi nepřekvapí.